

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové, soudce Ludvíka Davida a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele **Leonharda Josefa Colloredo-Mansfelda**, zastoupeného JUDr. Jakubem Fröhlichem, advokátem se sídlem Spálená 84/5, Praha 1, proti rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 13. 12. 2016, č. j. 20 C 268/2008-720, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 4. 2018, č. j. 30 Co 1/2017-764, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2019, č. j. 28 Cdo 3427/2018-808, za účasti **Okresního soudu v Hradci Králové, Krajského soudu v Hradci Králové a Nejvyššího soudu** jako účastníků řízení a **1. města Třebechovice pod Orebem**, se sídlem Masarykovo náměstí 14, Třebechovice pod Orebem, zastoupeného JUDr. Antonínem Ondrákem, advokátem se sídlem Brandlova 261/3, Hradec Králové, **2. České republiky-Státního pozemkového úřadu, 3. České republiky-Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových a 4. Lesů České republiky, s. p.**, se sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného Mgr. Lukášem Eichingerem, MBA, advokátem se sídlem Veleslavínova 8, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 13. 12. 2016, č. j. 20 C 268/2008-720, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 4. 2018, č. j. 30 Co 1/2017-764, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2019, č. j. 28 Cdo 3427/2018-808, bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I.
Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 10. 10. 2019 a doplněnou podáním ze dne 21. 1. 2021, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), brojí stěžovatel proti v záhlaví vymezeným rozhodnutím Okresního soudu v Hradci Králové (dále jen „nalézací soud“), Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „odvolací soud“) a Nejvyššího soudu, neboť jimi dle stěžovatelova názoru byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva dle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II.

Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel v řízení před obecnými soudy vystupoval jako žalovaný ve sporu s vedlejším účastníkem 1. jakožto žalobcem, za účasti ostatních vedlejších účastníků nynějšího řízení a dále obce Jenikovice, České republiky-Ministerstva zemědělství České republiky a Povodí Labe, státního podniku, o určení vlastnictví k nemovitým věcem v katastrálním území Štěnkov, obec Třebechovice pod Orebem, okres Hradec Králové, parc. č. 68/1, 68/2, 68/3, 68/4, 68/5, 68/6, 68/7, 68/8, 68/9, 68/10, 68/11, 68/12, 68/13, 68/14, 68/15, 68/16, 68/17 (označ. dle KN, vzniklé z PK parc. č. 68) a parc. č. 125/1, 125/2, 125/3, 125/5, 125/6, 125/7, 125/8, 125/9 (označ. dle KN, vzniklé z PK č. 125), zapsaných na listu vlastnictví č. 10001 v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro Královéhradecký kraj, Katastrální pracoviště Hradec Králové (dále jen „předmětné pozemky“).

3. Předmětné pozemky byly (mimo jiného) před druhou světovou válkou ve vlastnictví rodu Colloredo-Mansfeld. Nárok na předmětné pozemky odvozuje stěžovatel od vlastnického práva dr. Josefa Colloredo-Mansfelda, otce právní předchůdkyně a děda stěžovatele (dále jen „děd stěžovatele“). V období Protektorátu Čechy a Morava byly předmětné pozemky zkonfiskovány německou Státní tajnou policií (Gestapo) a ke dni 19. 2. 1942 byl proveden vklad vlastnického práva k nim pro Německou říši v zemských deskách. Po skončení druhé světové války československý stát zkonfiskoval předmětné pozemky jako náležející Německé říši. Byl na ně rovněž vydán konfiskační výměr, který byl později po 25. 2. 1948 zrušen a byly přiděleny obci Štěnkov. Podstata sporu o předmětné pozemky spočívala, stručně řečeno, v tom, zda stěžovateli (resp. jeho právní předchůdkyni) svědčilo právo na vydání předmětných pozemků v rámci restitucí po roce 1989, nebo zda pro to nejsou splněny právní podmínky.

4. Předmětné pozemky byly rozhodnutím Ministerstva zemědělství České republiky, Pozemkového úřadu v Hradci Králové ze dne 10. 10. 2008, č. j. PÚHK-477,2017,2100/3877/1529-212/R-1707/08-Bu (dále jen „rozhodnutí o vydání“), vydány dle § 9 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o půdě“) a § 3 zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zák. č. 243/1992 Sb.“), vydány do vlastnictví paní Kristiny Colloredo-Mansfeldové, stěžovatelovy matky a právní předchůdkyně (dále jen „právní předchůdkyně“), do jejíhož procesního postavení vstoupil stěžovatel v průběhu řízení před obecnými soudy na základě rozhodnutí dle § 107a odst. 1, 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“).

5. Proti výroku rozhodnutí o vydání týkajícímu se předmětných pozemků podal vedlejší účastník 1. žalobu dle části páté občanského soudního řádu, o níž nalézací soud (po zrušení předchozího rozsudku odvolacím soudem) svým napadeným rozsudkem rozhodl tak, že určil, že právní předchůdkyně stěžovatele není vlastnící předmětných

pozemků, že napadený rozsudek v tomto rozsahu nahrazuje rozhodnutí o vydání a že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení.

6. Nalézací soud odůvodnil své napadené rozhodnutí především tím, že po právní stránce je třeba věc posoudit dle zákona o půdě, podle jehož § 4 je osobou oprávněnou žádat vydání tam uvedených nemovitých věcí pouze český (československý) státní občan, jehož nemovitosti přešly do vlastnictví státu v tzv. rozhodném období, tedy od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 (dále jen „rozhodné období“), přičemž tato hranice byla dle nalézacího soudu prolomena zákonem č. 243/1992 Sb., který umožňoval vrácení majetku také osobě, která na ně měla nárok dle dekretu presidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů (dále jen „dekret č. 5/1945 Sb.“), nebo podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících (dále jen „zákon č. 128/1946 Sb.“), avšak majetek jí vrácen nebyl.

7. S odkazem na nález sp. zn. III. ÚS 107/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 192/35 SbNU 509) dospěl nalézací soud k závěru, že ve stěžovatelově věci nebyla splněna podmínka přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům v rozhodném období, neboť československý stát je převzal již v roce 1945, a to konfiskací buď dle dekretu presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (dále jen „dekret č. 12/1945 Sb.“), nebo dle dekretu č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy (dále jen „dekret č. 108/1945 Sb.“; společně dekrety č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. také jen „konfiskační dekrety“).

8. Z toho nalézací soud dovodil, že předmětné pozemky by bylo možno vydat (resp. rozhodnout o vlastnickém právu stěžovatele k nim) toliko tehdy, byla-li by v intencích zákona č. 243/1992 Sb. splněna podmínka rasové perzekuce děda stěžovatele. Její splnění přitom nalézací soud s odkazem na judikaturu Ústavního soudu nedovodil, neboť, stručně řečeno, na základě provedeného dokazování uzavřel, že sice děd stěžovatele byl perzekuován, ale stalo se tak z důvodů „majetnických“ a „politických“, nikoliv z důvodů rasových. S odkazem na § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších zákonů (dále jen „zákon o rehabilitacích“), resp. Dle § 2 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb., pak dle nalézacího soudu se křivda, kterou děd stěžovatele musel zakusit v době Protektorátu Čechy a Morava, nenachází v mezích, které pro nápravu křivd z tohoto období stanovil demokratický zákonodárce. Neexistuje přitom ústavně zaručené základní právo na restituci majetku a vlastnické právo nebylo nedotknutelné ani dle prvorepublikové ústavy.

9. Stěžovatel podal proti napadenému rozsudku nalézacího soudu odvolání, o němž rozhodl odvolací soud svým napadeným rozsudkem, jímž napadený rozsudek nalézacího soudu potvrdil a současně žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů řízení. Odvolací soud v zásadě dal za pravdu argumentaci nalézacího soudu vycházející ze závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, neboť ty jsou stále aktuální, a ačkoliv byly činěny na vrub výkladu zákona o rehabilitacích, plně dopadají i na stěžovatelův případ.

10. Veškerý konfiskovaný majetek děda stěžovatele totiž sdílel stejný právní osud. Ačkoliv pak stěžovatel uplatňoval svůj nárok dle zákona č. 243/1992 Sb., opomíjí, že tento byl vydán k provedení zákona o půdě, tedy i když rozšiřoval možnost restituce i ve vztahu k některému majetku, který byl odňat před počátkem rozhodného období, neznamená to, že by tím byla zrušena podmínka, že k přechodu na stát muselo dojít až v rozhodném období. Ústavní soud se dle odvolacího soudu přitom v odkazovaném nálezu zabýval okamžikem přechodu majetku děda stěžovatele konfiskovaného původně nacisty na československý stát po druhé světové válce a jednoznačně stanovil, že k němu došlo ještě před počátkem rozhodného období a po 8. 5. 1945.

11. K otázce rasové perzekuce děda stěžovatele odvolací soud uvedl, že ji nalézací soud nastolil ne příliš přiléhavě, neboť tuto podmínku předepisuje toliko zákon o rehabilitacích, nikoliv zákon o půdě ani zákon č. 243/1992 Sb., avšak vzhledem k nesplnění podmínky přechodu vlastnictví k předmětným pozemkům na stát v rozhodném období již nebylo třeba tuto podmínku řešit, kromě toho nalézací soud správně vycházel ze závěrů vyjádřených dříve odvolacím soudem i Nejvyšším soudem v usnesení sp. 28 Cdo 3893/2016 ze dne 1. 2. 2017.

12. Stěžovatel podal proti napadenému rozsudku odvolacího soudu dovolání, jež odmítl Nejvyšší soud dle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu jako nepřipustné. I Nejvyšší soud se ztotožnil s důvodem uvedeným nalézacím soudem, tedy že k přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát nedošlo v rozhodném období. Nejvyšší soud s odkazem na vlastní judikaturu i na judikaturu Ústavního soudu připomněl, že konfiskace na základě konfiskačních dekretů vylučovala splnění podmínky dle § 2 odst. 2 zákona č. 243/1992 Sb., přičemž tato konfiskace měla za následek přechod vlastnického práva ke konfiskovanému majetku *ex lege* ke dni jejich účinnosti, tedy případné následné vydání konfiskačních výměrů mělo toliko deklaratorní povahu. Nejvyšší soud také považoval vztažení právních závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 na stěžovatelovu věc za přiléhavé.

III.

Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

13. Stěžovatel v úvodu své ústavní stížnosti rekapituluje stručně předchozí průběh řízení před obecnými soudy a vymezuje splnění formálních náležitostí ústavní stížnosti, následně proti napadeným rozhodnutím vznáší námitky 1) nepřiléhavosti závěrů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 na jeho věc; 2) nevypořádání se s námitkou předků židovského původu stěžovatelova děda; 3) nesprávné určení okamžiku přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát; 4) nezohlednění konstatování splnění podmínky „rozhodného období“ v jiném případě; a 5) nesprávný závěr o splnění podmínek konfiskací dědem stěžovatele. Podstatu jednotlivých námitek stěžovatele lze shrnout následovně:

14. Ad 1) stěžovatel argumentuje rozdíly mezi věcí, v níž Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. III. ÚS 107/04, a nynější věcí. Tehdejší závěry se týkaly restituce zámku Opočno a dalších nemovitostí, přičemž v dalším vývoji tohoto řízení obecné soudy splnění podmínky rozhodného období konstatovaly, včetně Ústavního soudu, který tak

učinil v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13 ze dne 5. 3. 2014 (N 27/72 SbNU 305). V kauze Opočno šlo navíc o rozhodování dle restitučního zákona (stěžovatel jím zjevně míní zákon o rehabilitacích – *pozn. Ústavního soudu*), nyní se jedná o nároky dle zákona o půdě ve spojení se zákonem č. 243/1992 Sb., přičemž obecné soudy zcela ignorovaly skutečnosti svědčící o tom, že k přechodu vlastnického práva na stát nedošlo před začátkem rozhodného období, zejména že k předmětným pozemkům byla zavedena národní správa dle dekretu č. 5/1945 Sb.

15. Ad 2) stěžovatel napadá nedostatečné vypořádání se obecných soudů s námitkou, že jeho děd byl perzekuován na základě svého částečného židovského původu. Touto otázkou se obecné soudy prakticky nezabývaly. Stěžovatel předložil dostatečné důkazy o částečném židovském původu svého děda a prokázal rovněž, že dohledatelnost této skutečnosti byla již v době nacistické konfiskace předmětných pozemků známa.

16. Ad 3) stěžovatel nesouhlasí s právním posouzením okamžiku přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát. Konfiskační dekrety nebyly dle stěžovatelova názoru samostatným právním důvodem přechodu vlastnického práva ke konfiskovaným věcem. O splnění podmínek konfiskace rozhodoval samostatným rozhodnutím národní výbor. K přechodu vlastnického práva docházelo až na základě konfiskačních výměrů zaknihováním vlastnického práva. Jelikož konfiskační výměr na předmětné pozemky byl zrušen až po 25. 2. 1948 a rovněž až v rozhodném období byly předmětné pozemky přiděleny obci Štěnkov a v její prospěch bylo také vlastnické právo zaknihováno, k přechodu vlastnického práva k nim na stát došlo až v rozhodném období.

17. Před začátkem rozhodného období byla u předmětných pozemků v zemských deskách zapsána pouze poznámka národní správy dle § 15 dekretu č. 5/1945 Sb. Tím se rušilo vlastnické právo Německé říše a obnovovalo se vlastnické právo děda stěžovatele s tím, že ten měl toliko projít procesem dle zák. č. 128/1946 Sb. O vlastnické právo tak na základě tohoto dekretu nepřišel. Dle stěžovatele tak vlastnické právo k předmětným pozemkům po účinnosti dekretu č. 5/1945 Sb. svědčilo jeho dědovi a tento jej pozbyl až po 25. 2. 1948. Tento závěr opakovaně potvrdily obecné soudy i v kauze zámku Opočno, stejně tak pro něj svědčí i rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 11. 1. 2018 ve věci Colloredo-Mansfeldová proti České republice, stížnost č. 51896/12; a ze dne 15. 12. 2016 ve věci Colloredo-Mansfeld proti České republice, stížnosti č. 15275/11 a č. 76058/12. Důkazy o těchto skutečnostech se obecné soudy dle stěžovatele nezabývaly. K tomu se stěžovatel dovolává i odborného stanoviska prof. JUDr. Aleše Gerlocha, CSc., a odborného článku JUDr. Radima Kosíka, Ph.D.

18. Ad 4) stěžovatel poukazuje na skutečnost, že v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13, týkajícím se řízení vedeného právní předchůdkyní stěžovatele ve věci restituce zámku Opočno, Ústavní soud vymezil šest podmínek, které musí v intencích § 3 odst. 1 a 2 zákona o rehabilitacích oprávněná osoba splňovat, tedy 1. státní občanství České republiky, 2. v okamžiku přechodu předmětné věci na stát v rozhodném období měla oprávněná osoba nárok dle dekretu č. 5/1945 Sb. či dle zák. č. 128/1946 Sb., 3. k pozbytí vlastnického práva v době od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945 (dále jen „doba nesvobody“) došlo z důvodů rasové perzekuce, přičemž tato podmínka nemůže být vykládána tak, že by ji splňovaly jen přímé oběti holokaustu, 4. převod či přechod vlastnického práva v době

nesvobody byl prohlášen dekretem č. 5/1945 Sb. či zák. č. 128/1946 Sb. za neplatný, 5. nárok byl řádně uplatněn dle zák. č. 128/1946 Sb., a 6. nároku v rozhodném období nebylo vyhověno z důvodů politické perzekuce či porušení lidských práv.

19. Stěžovatel zdůraznil, že nález sp. zn. I. ÚS 2430/13 považoval v tamní věci za splněné všechny podmínky kromě té třetí. Doplnil rovněž, že k uplatnění nároku dle zák. č. 128/1946 Sb. nepřistoupil jeho děd z důvodu zjevné zbytečnosti takového postupu, který by byl ryze formálním, neboť mu byla proti jeho vůli připisována německá národnost.

20. Ad 5) stěžovatel proponuje závěr, že v případě jeho děda nebyly splněny podmínky konfiskací dle konfiskačních dekretů. Proti konfiskačnímu výměru ze dne 5. 12. 1945, který stěžovatelova děda označoval za osobu německé národnosti, se tento bránil odvoláním a prokazoval nesplnění podmínek konfiskace, přesto ke zrušení tohoto výměru došlo až v rozhodném období. Tento konfiskační výměr přitom nemohl být podkladem k zániku vlastnického práva stěžovatelova děda k předmětným pozemkům, neboť ty se v této době nacházely ve vlastnictví Německé říše.

21. V rozhodném období po zrušení předmětného konfiskačního dekretu mu pak již nebyla dána možnost se vydání předmětných pozemků domoci. Děd stěžovatele přitom nebyl ani osobou státně nespolehlivou, neboť se vždy hlásil k české národnosti, zůstal po celou dobu války věrný Československé republice, neprovinil se proti českému či slovenskému národu, trpěl pod nacistickým terorem atd., přičemž v roce 1947 mu bylo vydáno osvědčení o státní a národní spolehlivosti a v jiných restitučních sporech týkajících se majetku děda stěžovatele obecné soudy dlouhodobě konstatují i splnění podmínky státního občanství děda stěžovatele. Konfiskační dekry se tak na stěžovatele vůbec nevztahovaly, naopak podle dekretu č. 5/1945 Sb. a zák. č. 128/1946 Sb. byla konfiskace předmětných pozemků Gestapem prohlášena za nicotný právní úkon, jímž bylo vlastnické právo stěžovatelova děda obnoveno. K převzetí předmětných pozemků státem tak došlo až po začátku rozhodného období bez právního důvodu.

22. V doplnění ústavní stížnosti datovaném dnem 21. 1. 2021 stěžovatel rekapituluje své dosavadní stanovisko a doplňuje listiny mající prokazovat rasovou perzekuci rodiny Colloredo-Mansfeld ze strany nacistů. Jelikož tyto důkazy nebyly předloženy v řízení před obecnými soudy, tedy nebyly podkladem napadených rozhodnutí, nemůže k nim však přihlížet ani Ústavní soud v nynějším řízení o ústavní stížnosti, přičemž, jak bude níže rozvedeno, na otázce rasové perzekuce stěžovatelova děda obecné soudy svá rozhodnutí v konečném důsledku nezaložily.

23. Ústavní soud si vyžádal vyjádření nalézacího soudu, odvolacího soudu, Nejvyššího soudu a vedlejších účastníků řízení před obecnými soudy a rovněž spisový materiál, z nějž ověřil průběh řízení tak, jak byl zrekapitulován výše a pro účely posouzení námitek.

24. Nalézací soud toliko stručně uvedl, že v řízení před obecnými soudy nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatele a odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

25. Na odůvodnění svého napadeného rozsudku odkázal také odvolací soud.

26. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zrekapituloval obsah svého napadeného usnesení a nad jeho rámec uvedl, že zavedení národní správy k předmětným pozemkům sice nemělo za následek přechod vlastnického práva, ale současně nic nevypovídalo o opodstatněnosti restitučního nároku. Zaváděla se do majetku osob státně nespolehlivých bez ohledu na to, zda měl být tento majetek později konfiskován, či nikoliv.

27. Vedlejší účastník 1. své vyjádření uvedl tím, že skutek zjištěný obecnými soudy se nemění a jde jen o jeho právní hodnocení. Vedlejší účastník 1. se plně ztotožňuje s rozhodnutími obecných soudů a odkazuje na jejich odůvodnění. Stěžovatel se jen snaží důvody těchto rozhodnutí relativizovat a vykládat je nepatřičným způsobem. Dle vedlejšího účastníka 1. nelze vycházet z čistě formalistického pohledu na věc, naopak je třeba zohlednit chaotickou realitu poválečného období, v níž se různé doklady a dokumenty ztrácely.

28. Vyžadovat např. předložení „Fragebogen“, jímž se měl děd stěžovatele „přihlásit za Němce“, dnes již nelze, přičemž tento nepochybně dle vedlejšího účastníka 1. existoval a lze na něj usuzovat z jiných okolností. Vedlejší účastník 1. chápe stěžovatelovu snahu chránit rodový majetek, ale stejně tak i vedlejší účastník 1. považuje předmětné pozemky za svůj majetek a dlouho na nich hospodaří. Vedlejší účastník 1. rozumí snaze odstraňovat majetkové křivdy, nesmí se tak však dít neomezeně. Je přitom rovněž třeba rozlišovat mezi konfiskacemi a znárodněním v rozhodném období. Prolomení hranice rozhodného období a přiznání nároků spadajících do období před 25. 2. 1948 je společensky velmi nebezpečné a neúnosné, a i Ústavní soud je připouští toliko za přísně vymezených podmínek.

29. Vedlejší účastník 1. si pak klade otázku, až do jaké doby je prolomení této hranice možné, zda až k Bílé hoře a ke konfiskacím po porážce stavovského povstání a přidělování konfiskátů císařem jemu věrným nebo nápomocným rodům. Colloredo-Mansfeldové dle vedlejšího účastníka 1. získali majetek právě po bitvě na Bílé hoře a od těch dob bylo pro ně prioritní udržení rodového majetku pohromadě. Vedlejší účastník 1. se domnívá, že i touto snahou bylo motivováno přihlášení děda stěžovatele za Němce, přičemž však nedocenil, že nacistům šlo především o pozemkové majetky šlechty v Protektorátu Čechy a Morava, proto přesto poté došlo ke konfiskaci majetku.

30. Děd stěžovatele se tak podle vedlejšího účastníka 1. stal nepřijatelným jak pro Němce za Protektorátu Čechy a Morava, tak pro Čechy v období tzv. třetí republiky. Vedlejší účastník 1. rovněž namítal, že již v řízeních před obecnými soudy poukazyval na to, že děd stěžovatele nesplňoval podmínku státního občanství, neboť v 60. letech měl kanadské občanství, a právní předchůdkyně stěžovatele měla občanství Německé říše. Tím se však obecné soudy nezabývaly, neboť pro rozhodnutí ve věci postačovalo nesplnění podmínky přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát v rozhodném období. Konečně dle vedlejšího účastníka má být věcí každého jednotlivého státu, zda a jak bude své restituční zákonodárství řešit.

31. Vedlejší účastnice 2. se ztotožnila s argumentací obecných soudů. Mimo ni uvedla, že stěžovatel se svou ústavní stížností pokouší napadat platnost tzv. Benešových

dekretů, která dle vedlejší účastnice 2. musí zůstat zachována. Zdůraznila také, že k přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům došlo již na základě konfiskačního dekretu a že k tíži vedlejší účastnice 2. nelze klást nic z toho, jakým způsobem došlo k odnětí předmětných pozemků dědovi stěžovatele.

32. Vedlejší účastnice 3. si ponechala postavení vedlejší účastnice, práva vyjádřit se k ústavní stížnosti však nevyužila.

33. Vedlejší účastník 4. považuje ústavní stížnost za nedůvodnou. Má za to, že všechny stěžovatelem nastolené otázky byly dostatečně vypořádány v odůvodněných napadených rozhodnutích obecných soudů. Tato rozhodnutí vyhovují zásadám legitimního očekávání i formální spravedlnosti (rovnosti). Vedlejší účastník 4. zopakoval rovněž právní závěry Ústavního soudu [zejména stanoviska pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.)] i Nejvyššího soudu (rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2718/2008, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2018, sp. zn. 28 Cdo 458/2018), že právním důvodem přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům byly již samotné konfiskační dekrety. Z tohoto důvodu je zavedení národní správy k předmětným pozemkům nerozhodné. Jestliže předmětné pozemky podléhaly konfiskaci, pak ani ve smyslu zákona č. 243/1992 Sb. nemohly být splněny podmínky pro restituci. Vedlejší účastník 4. tak navrhl Ústavnímu soudu, aby ústavní stížnost zamítl.

34. Obec Jeníkovice, Česká republika-Ministerstvo zemědělství České republiky a Povodí Labe, státní podnik, na výzvu Ústavního soudu k vyjádření k ústavní stížnosti nijak nereagovaly, ačkoliv v ní byly poučeny, že se tím konkludentně vzdávají postavení vedlejších účastníků v nynějším řízení. Ústavní soud je proto za vedlejší účastníky řízení nepovažuje.

35. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Stěžovatel se ve své replice vymezil vůči vyjádření vedlejšího účastníka 1. To dle něj obsahuje paušalizující a obecné úvahy, přičemž inicioval-li vedlejší účastník 1. sám spor s motivací získat předmětné pozemky, je absurdní, že vyčítá rodině Colloredo-Mansfeld snahu dosáhnout majetku. Zavádějící je rovněž tvrzení, že se vedlejší účastník 1. cítí být oprávněným vlastníkem předmětných pozemků, když na nich hospodaří 2 roky, zatímco stěžovatelovu rodu patřily po více než 300 let.

36. Tvrzení o existenci „Fragebogenu“ je v rozporu s provedeným dokazováním stejně jako německé (říšské) občanství právní předchůdkyně stěžovatele, naopak byla prokázána rasová perzekuce děda stěžovatele. Tato otázka však není rozhodná, podstatné je jen to, že děd stěžovatele vyhovoval podmínkám restituce předmětných pozemků stanoveným zákonem č. 243/1992 Sb.

37. Vyjádření vedlejších účastníků 2. a 4. považuje stěžovatel za omezující se na paušální konstatování, že ke konfiskaci předmětných pozemků došlo podle Benešových dekretů ke dni jejich účinnosti. Stěžovatel přitom s platností těchto dekretů nepolemizuje, toliko uvádí, že obecné soudy uvažovaly o aplikaci konfiskačních dekretů mylně. Dle stěžovatele je zásadní, že byl-li jeho děd osobou státně spolehlivou, byl oprávněn

k vrácení předmětných pozemků zkonfiskovaných nacisty, tedy současně nemohly být splněny podmínky pro konfiskaci na základě konfiskačních dekretů.

38. K tomu se dovolává i závěrů rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. Komp 3/2008. Nález sp. zn. III. ÚS 107/04 nestanovil přesně, podle kterého dekretu mělo ke konfiskaci dojít, naopak připouští, že místo toho mohlo dojít k zavedení nucené správy. Před jeho vydáním všechny obecné soudy konstatovaly, že ke splnění podmínky přechodu vlastnického práva v rozhodném období došlo; stejně se vyjádřil i Ústavní soud poté v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13. Tvrzení vedlejších účastníků o přechodu vlastnického práva na stát ještě před rozhodným obdobím pak vylučují stěžovatelem předložené důkazy.

39. Jelikož z vyjádření ostatních účastníků řízení ani z repliky stěžovatele nevyplývaly žádné další otázky, které by byly způsobilé ovlivnit rozhodnutí Ústavního soudu, upustil tento od zaslání repliky stěžovatele k vyjádření dalším účastníkům řízení, neboť k rozhodným skutkovým i právním okolnostem, na nichž spočívají napadená rozhodnutí obecných soudů, se všichni účastníci i vedlejší účastníci řízení měli možnost vyjádřit se vzájemnou znalostí všech podstatných argumentů uplatňovaných každým z nich.

IV. Posouzení Ústavním soudem

40. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci, jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

41. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a jejích příloh dospěl k závěru, že ji nemůže odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, ale musel si obstarat další podklady a vyjádření (viz část III. tohoto nálezu). Vzal v úvahu i publikaci Konfiskace, správa a převod nepřátelského majetku (zákony, vyhlášky, směrnice a pokyny) – vydanou v roce 1947 právním odborem osidlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze, která v rozhodném období sloužila jako základní pomůcka v oblasti řešení majetkových vztahů založených v době tzv. Protektorátu Čechy a Morava (dále jen „KSPNM“). Po prostudování těchto dalších dokumentů v návaznosti na argumentaci

stěžovatele Ústavní soud z níže rozebraných důvodů uzavřel, že ústavní stížnost je důvodná.

42. K tomuto závěru Ústavní soud přivedla otázka, zda byly splněny podmínky pro konfiskaci předmětných pozemků dle některého z konfiskačních dekretů s konečnou platností ještě v období tzv. třetí republiky, resp. zda v tomto období nedošlo nebo nemělo dojít k obnovení vlastnického práva děda stěžovatele k nim. Touto otázkou se totiž obecné soudy dostatečně nezabývaly, ačkoliv pro rozhodnutí o věci je zcela krucióální a stěžovatel ji opakovaně v řízení před obecnými soudy vznášel. Uplatněný nárok je samostatným nárokem, o němž nemůže být rozhodováno jen s přihlédnutím k úspěchu či neúspěchu stěžovatele v jiných právních věcech, tedy bez opory v dokazování v projednávaném případě.

V.

Obecná východiska

43. § 4 odst. 1 zákona o půdě stanoví: *„Oprávněnou osobou je státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, jehož půda, budovy a stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, přešly na stát nebo na jiné právnické osoby v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 způsobem uvedeným v § 6 odst. 1.“* § 7 odst. 2 zákona o půdě pak uvádí: *„Česká národní rada se zmocňuje, aby zákonem upravila restituci majetku československých občanů, kteří ztratili majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, neprovinili se proti československému státu a nabyli zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabytí a pozbytí československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.“*

44. Dle § 2 odst. 1 zák. č. 243/1992 Sb.: *„1) Oprávněnou osobou je státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, který ztratil majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, neprovinil se proti československému státu a nabyl zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabytí a pozbytí československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, a jehož majetek v rozsahu určeném zvláštním předpisem přešel na stát.“*

45. Dle § 2 odst. 2 zák. č. 243/1992 Sb.: *„Oprávněnou osobou je dále státní občan České republiky, který pozbyl majetek v rozsahu určeném zvláštním předpisem v období*

od 29. září 1938 do 8. května 1945 a vznikly mu majetkové nároky podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, nebo podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a jiných zásahů do majetku vzcházejících, avšak tento majetek nebyl oprávněné osobě vrácen, ani nebyla podle těchto předpisů odškodněna, ač podle nich odškodněna měla být, ani nebyla odškodněna podle mezinárodních smluv uzavřených mezi Československou republikou a jinými státy po druhé světové válce.“

46. Dle dekretu č. 12/1945 Sb. byl s okamžitou platností a bez náhrady konfiskován mimo jiné zemědělský majetek, který byl ve vlastnictví všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost, tedy dle § 2 odst. 1 tohoto dekretu „osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti,“ a zrádců a nepřátel republiky, za něž bylo dle § 3 odst. 1 písm. a) uvedeného dekretu považovat „osoby, které kolektivně nebo individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně a aktivně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty.“

47. Dle § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb. byl konfiskován majetek ve vlastnictví:

1. *Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisejících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo*

2. *osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo*

3. *osob fyzických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fyzických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.“*

48. Dekret č. 5/1945 Sb. v § 1 odst. 1 stanovil: „*Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.*“ Současně § 2 odst. 1 dával majetek „*osob státně nespolehlivých*“, které byly vymezeny podobně jako osoby, jejichž majetek podléhal konfiskaci dle konfiskačních dekretů, pod národní správu. Dle § 24 odst. 1 tohoto dekretu: „*Majetek, daný pod národní správu, který patřil dělníkům, rolníkům, živnostníkům, drobným a středním podnikatelům, úředníkům, příslušníkům volných povolání a osobám v podobném sociálním postavení a jehož pozbyly v důsledku národní, politické nebo rasové persekuce, budiž pokud nejde o osoby uvedené v § 4, vyňat z národní správy a ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich dědicům.*“ Dle § 24 odst. 2 tohoto dekretu: „*Také osoby, uvedené v § 4, odst. a), pokud jde o dělníky, rolníky, živnostníky, drobné a střední podnikatele, úředníky, příslušníky volných povolání a osoby v podobném sociálním postavení, resp. jejich dědicové, mohou žádati za vynětí svého majetku z národní správy a za jeho vrácení, jestliže mohou hodnověrně prokázat, že byli oběti politické, nebo rasové persekuce a zůstali věrni demokraticko-republikánské státní myšlence Československé republiky.*“

49. § 1 dekretu č. 5/1945 Sb. byl dále proveden zák. č. 128/1946 Sb. Ten stanovil bližší podmínky pro uplatnění nároku dle uvedeného dekretu, včetně nároku na vrácení majetku, na který byla dle § 24 dekretu č. 5/1945 Sb. zavedena národní správa. Nárok bylo třeba uplatnit soudně, přičemž nestanovil-li zák. č. 128/1946 Sb. jinak, uplatnila se ustanovení o řízení nesporném. Ustanovení § 4 odst. 1 zák. č. 128/1946 Sb. přiznávalo nárok na vrácení věci mimo jiné osobě, která neplatným převodem pozbyla věci či práva nebo byla jiným majetkově-právním jednáním poškozena, avšak šlo-li o osobu státně nespolehlivou, nárok příslušel státu jako zkonfiskovaný dle dekretu č. 108/1945 Sb. Okruh osob státně nespolehlivých byl dle § 5 odst. 1 zák. č. 128/1946 Sb. vymezen prakticky shodně jako okruh osob, jejichž majetek byl konfiskován dle § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb. (viz výše bod 47.).

50. Pro vyřešení otázky položené výše sub 42. je dále stěžejní právní názor ohledně právních účinků konfiskací na základě tzv. konfiskačních dekretů vyjádřený v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, v němž Ústavní soud mimo jiné uvedl: „*V dnešní době se zdá být téměř nemožné určit, podle které varianty konfiskačních důvodů a podle kterého z výše uvedených právních předpisů byla konfiskace majetku dr. Josefa Colloredo Mansfelda formálně provedena. Je však mimo veškerou pochybnost, že v té době československé orgány dospěly k závěru, že důvod ke konfiskaci je každopádně dán, buď proto, že majetek patří "osobě německé národnosti" nebo "zrádci a nepříteli republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivšimu toto nepřátelství zejména za krise a války v letech 1938 až 1945" (jak stanovil dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb.), nebo proto, že převodem v době nesvobody přešel na Německou říši, přičemž však nemohl být vydán původnímu vlastníku, protože byl osobou státně nespolehlivou, a proto ve smyslu § 4 zákona č. 128/1946 Sb. přísluší nárok na něj státu, přičemž na tento majetek se pohlíží jako na majetek konfiskovaný podle dekretu presidenta republiky č. 108/1945 Sb.*

Účinnost všech čtyř shora uvedených právních předpisů nastala v roce 1945, resp. v roce 1946. Ke konfiskaci nebo k nařízení nucené správy podle těchto předpisů docházelo *ex lege* okamžikem jejich účinnosti. Případné konfiskační výměry nebo

vyhlášky, které byly zpravidla vydávány později, měly pouze deklaratorní charakter a toliko stvrzovaly již dříve nabyté vlastnictví československého státu nebo uvalení národní správy.“

51. Stejný názor potvrdil Ústavní soud i ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05: *„Konfiskace podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. byla zákonným aktem, jež nelze posuzovat z hlediska vad na něj navazujících správních (deklaratorních) rozhodnutí, pokud to není výslovně zákonem připuštěno. Ostatně ve věcech konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. zpravidla docházelo ke konfiskaci přímo ze zákona bez správního řízení, byl-li vlastník věci již jako osoba, jejíž majetek konfiskaci podléhal, ze strany státních orgánů označen (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 24. června 2003 sp. zn. II. ÚS 155/03, nepublikováno) a jestliže on sám nenavrhl, aby bylo ve správním řízení rozhodnuto, nebo vydání takového deklaratorního rozhodnutí neuznal za potřebné sám správní úřad. Tvzení o vadách v konfiskačním řízení vydaného rozhodnutí samo o sobě není s to účinky konfiskace zpochybnit, neboť právním titulem přechodu vlastnického práva zde není tento správní akt, nýbrž dekret samotný.“*

52. Do dnešní doby tento právní názor Ústavní soud nepřekonal, a tedy je pro něj stále závazný (srov. k tomu i jeho zopakování v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 ze dne 23. 6. 2020). Odkazuje-li stěžovatel na nález sp. zn. I. ÚS 2430/13, považuje Ústavní soud za nutné zopakovat, že tímto nálezem se nechtěl odklonit od nosných právních závěrů vyjádřených v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2430/13, body 22. a 23.) a jeho vlastní nosný právní názor se zde týkal výkladu pojmu „*rasová perzekuce*“ v § 3 odst. 2 zákona o rehabilitacích (srov. zejména body 50. a 51. nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13).

53. Ačkoliv v bodě 26. odkazovaného nálezu Ústavní soud skutečně uvedl, že: *„Jak vyplývá z dosud provedených řízení, u stěžovatelky je sporné toliko splnění třetí podmínky, tedy to, zda k převodu nebo přechodu vlastnického práva došlo v případě jejího otce z důvodů rasové perzekuce,“* nemůže z toho být usuzováno, že by tacitně vzal za splněnou i podmínku přechodu vlastnického práva k veškerému majetku děda stěžovatele na stát v rozhodném období jednou provždy, neboť této otázce se Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13 výslovně vůbec nevěnoval. Zato však deklaroval, že se nemíní odklonit od nosných právních názorů nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, přičemž s tamním závěrem o přechodu vlastnického práva ke konfiskovanému majetku *ex lege* účinností příslušných konfiskačních dekretů nijak nepolemizoval, tedy jej ani nepřekonával.

54. Stejně tak se k otázce právních účinků konfiskačních dekretů blíže nevyjádřil ani nejnovější nález ve věci restitucí majetku po dědovi stěžovatele sp. zn. III. ÚS 1283/17 ze dne 12. 5. 2020, ani nález sp. zn. Pl. ÚS 25/17 ze dne 23. 6. 2020, který se týkal toliko restituce majetku po Josefu Colloredo-Mansfeldovi starším, nikoliv i po dědovi stěžovatele (srov. výslovně bod 49. odkazovaného nálezu).

VI.

Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

55. Na základě výše uvedeného v části V. tohoto nálezu Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy vycházely ze správného právního názoru, že právním důvodem přechodu vlastnického práva na stát k majetku, který byl zkonfiskován na základě některého z konfiskačních dekretů, je sama účinnost těchto dekretů, k jejímž okamžiků tedy k tomuto přechodu došlo. Správný je i právní názor obecných soudů, že v případě konfiskace majetku ať podle dekretu č. 12/1945 Sb., ať podle dekretu č. 108/1945 Sb., tedy k přechodu vlastnického práva nedošlo v rozhodném období, tj. od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, a to bez ohledu na to, zda byla zavedena národní správa tohoto majetku dle dekretu č. 5/1945 Sb., kdy byl vydán konfiskační výměr či kdy došlo k zaknihování přechodu vlastnického práva, stejně jako není rozhodující, byl-li případně konfiskační výměr následně v rozhodném období zrušen.

56. Stěžovatelovo poukázání, že obecné soudy i Ústavní soud v jiných právních sporech týkajících se restitucí majetku děda stěžovatele dospěly k závěru, že podmínka přechodu vlastnického práva k jiným částem tohoto majetku na stát v rozhodném období byla splněna, není v nynější věci relevantní. Jak uvedeno výše, jediný obecně závazný nosný právní názor Ústavního soudu k této otázce je obsažen v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 a ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, přičemž podle tohoto názoru přecházel majetek konfiskovaný dle konfiskačních dekretů na stát již okamžikem jejich účinnosti. V pozdějších rozhodnutích, včetně nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13, jehož závěrů se stěžovatel dovolává, se k této otázce Ústavní soud výslovně nevyjadřoval a toliko vycházel z toho, co namítali účastníci řízení a co v daném řízení mělo nesporný ústavněprávní rozměr. Nešlo tedy o tzv. nosný právní závěr, který je ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazný pro všechny orgány a osoby, neboť měl-li by takovým být, musel by překonat závěry dřívější judikatury, zejména nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, předepsaným způsobem, tedy předložením otázky k posouzení plénu postupem dle § 23 zákona o Ústavním soudu.

57. Ostatně tento právní závěr nelze vytrhávat z kontextu provedeního dokazování, který se z povahy věci vztahuje vždy toliko na konkrétní řízení. Rozhodné právní otázky, tedy zejména splnění či nesplnění podmínek pro vydání majetku konfiskovaného Německou říší v období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 již dle právního řádu tzv. třetí republiky, resp. splnění či nesplnění podmínek pro konfiskaci tohoto majetku Československou republikou, spočívají na skutkových okolnostech týkajících se chování děda stěžovatele v uvedeném období, stejně jako v období od 9. 5. 1945 do počátku rozhodného období. Jakkoliv tyto skutkové okolnosti byly opakovaně obecnými soudy řešeny v souvislosti s různými restitučními kauzami zahrnujícími majetek děda stěžovatele, nelze od jejich dokazování v každém dalším jednotlivém občanském soudním řízení sporné povahy upustit, zejména je-li jeho účastníkem osoba, která se neúčastnila těchto předchozích řízení.

58. Ustanovení těchto skutkových okolností soudem je totiž vázáno na provedené dokazování, které je v občanském soudním řízení o nárocích dle zákona o půdě (resp. zák. č. 243/1992 Sb.) především odpovědností stran sporu. To, ze kterých důkazů a v návaznosti na ně ze kterých skutečností bude soud vycházet, je tedy do značné míry

závislé na důkazní iniciativě a aktivitě stran sporu. Měl-li by soud vycházet při společném skutkovém základu pro více sporů ze skutečností zjištěných v jednom řízení i ve všech ostatních řízeních bez dalšího, aniž by byli stejní i všichni účastníci ve všech těchto řízeních, byl by tím takový účastník řízení, který neměl možnost podílet se na dokazování v tom řízení, jehož skutková zjištění mají být přebírána do všech dalších řízení bez potřeby je v nich samostatně dokazovat, znevýhodněn způsobem, který by kolidoval s jeho právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

59. Obdobně to platí i pro hodnocení významu důkazů provedených jen v jednom z několika řízení se společným skutkovým základem pro subsumpci skutkových okolností zjištěných na jejich základě pod příslušnou právní normu. Ani v tomto ohledu by totiž osoba, která nebyla účastníkem soudního řízení, v němž by takové hodnocení probíhalo, neměla možnost vlastní aktivitou (zejména argumentací) ovlivnit jeho výsledek, a tedy by byla zkrácena ústavně neaprobovatelným způsobem na svých právech. Převzal-li by totiž bez dalšího skutková zjištění učiněná na základě tohoto hodnocení i soud v řízení, jehož se teprve taková osoba účastnila, bez nutnosti opakovat dokazování a znovu provést hodnocení důkazů, byla by tím jednoznačně porušena zásada *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana).

60. Jelikož přinejmenším vedlejší účastník 1. tohoto řízení o ústavní stížnosti nebyl účasten řízení před obecnými soudy ani před Ústavním soudem, jejichž dílčích skutkových závěrů se stěžovatel nyní dovolává ve svůj prospěch, nemohly v nynější věci obecné soudy tyto skutkové závěry bez potřeby provést vlastní opakování ze shora uvedených důvodů převzít tak, jak žádá stěžovatel.

61. Na druhé straně však musí Ústavní soud dát za pravdu stěžovateli, že obecné soudy vycházely paušálně z toho, že předmětné pozemky byly zkonfiskovány dle některého z konfiskačních dekretů, aniž zvažovaly, zda se na tyto pozemky konfiskační dekrety vůbec vztahují či nedopadla-li na některá z výjimek předvídaných těmito dekreti. Rubem této otázky je pak to, zda naopak děd stěžovatele nesplňoval podmínky pro vrácení předmětných pozemků zkonfiskovaných Gestapem dle dekretu č. 5/1945 Sb. za podmínek dle zák. č. 128/1946 Sb., neboť jinak by bylo možno řešení celé věci formalisticky obejít tím, že knihovním vlastníkem předmětných pozemků v době nabytí účinnosti konfiskačních dekretů nebyl děd stěžovatele, ale Německá říše, a tedy že na základě konfiskačních dekretů stěžovatelův děd vlastnické právo k předmětným pozemkům ve prospěch státu pozbýt nemohl.

62. Otázku, zda knihovní vlastnictví Německé říše k předmětným pozemkům postačovalo k přechodu vlastnického práva k nim na stát bez dalšího a definitivně jen dle některého z konfiskačních dekretů ke dni nabytí jejich účinnosti rozhodně nelze označit za triviální. K jejímu vyřešení si obecné soudy měly a musely položit několik dílčích otázek skutkové i právní povahy:

- za prvé, zda konfiskace předmětných pozemků Gestapem dědovi stěžovatele nebyla neplatná dle dekretu č. 5/1945 Sb.;
- pokud ano, pak za druhé, zda děd stěžovatele uplatnil nárok dle dekretu č. 5/1945 Sb. způsobem stanoveným zák. č. 128/1946 Sb.;
- pokud by obecné soudy dospěly k závěru, že na základě zodpovězení předchozích dílčích otázek nevyvolávala konfiskace předmětných pozemků děda stěžovatele

Gestapem žádné právní účinky, takže vlastnické právo k nim v období Protektorátu Čechy a Morava nepozbyl, pak za třetí, zda vlastnické právo k nim přešlo na stát podle některého z konfiskačních dekretů, či nikoliv;

- pokud by na základě zodpovězení předchozích dílčích otázek obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelův děd již v době před počátkem rozhodného období splňoval podmínky pro vrácení předmětných pozemků na základě tehdejších právních předpisů, pak za páté, zda stěžovatel splňuje i všechny další podmínky pro vydání předmětných pozemků dle zákona o půdě, resp. dle zák. č. 243/1992 Sb.

63. Alfou a omegou zodpovězení těchto dílčích otázek jsou skutková zjištění, zda stěžovatelův děd spadal, či nespadal pod některou kategorii osob státně nespolehlivých dle § 5 odst. 1 zák. č. 128/1946 Sb., která se v podstatě kryla s kategorií osob, jejichž majetek podléhal konfiskaci dle § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb., ev. pod některou kategorií osob, jejichž majetek podléhal konfiskaci dle dekretu č. 12/1945 Sb. Ke vztahu těchto dvou dekretů srov. například Směrnicí Ministerstva vnitra ČSR č. 1700-27/3-46-82-Vb/3 ze dne 31. března 1946 (KSPNM str. 52).

64. Obecné soudy se těmito otázkami zabývaly nedostatečně. Nalézací soud poměrně nepřehledně vyřešil již samu otázku, podle kterého právního předpisu vůbec stěžovatel (resp. jeho právní předchůdkyně) uplatnil nárok na vydání předmětných pozemků a své rozhodnutí kromě stanovení okamžiku přechodu vlastnického práva k předmětným pozemkům na stát mimo rozhodné období opřel o závěry nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, které se týkaly výkladu pojmu „*rasová perzekuce*“ pro potřeby § 3 odst. 2 zákona o rehabilitacích, ačkoliv, jak namítal stěžovatel, mělo v jejich případě jít o restituci dle zákona č. 243/1992 Sb., v níž se ustanovení § 3 odst. 2 zákona o rehabilitacích neuplatní. Odvolací soud se sice s tímto nedostatkem vyrovnal a jasně deklaroval, že otázka vlastnického práva k předmětným pozemkům se řídí zákonem č. 243/1992 Sb., avšak dále již jen toliko zopakoval, že předmětné pozemky byly zkonfiskovány podle některého z konfiskačních dekretů, takže *ex lege* přešly na stát k okamžiku jejich účinnosti. Stejně učinil i Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí.

65. Ačkoliv stěžovatel již v řízení před obecnými soudy vznesl námitku, že na předmětné pozemky konfiskační dekrety nedopadaly či že se na ně vztahovaly výjimky z konfiskací předvídané samotnými konfiskačními dekrety (viz např. rekapitulace odvolací námitky v bodě 6. napadeného rozsudku odvolacího soudu) a že naopak jeho děd splňoval podmínky pro vrácení předmětných pozemků dle dekretu č. 5/1945 Sb. či zák. č. 128/1946 Sb., podle nichž byl jejich převod na okupační orgány neplatný, a opakovaně argumentoval ve prospěch jejich splnění, žádný z obecných soudů se s touto námitkou nevypořádal a v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí nevyložil, proč na jeho závěru nemohla ničeho změnit. Nezabýval se ani s tím související otázkou, zda děd stěžovatele učinil potřebné kroky dle zák. č. 128/1946 Sb., které byly nutné pro obnovení vlastnického práva k majetku konfiskovanému v období Protektorátu Čechy a Morava (srov. k tomu nálezu sp. zn. III. ÚS 2171/17 ze dne 12. 1. 2021).

66. Obecné soudy se rovněž navzdory stěžovatelovým tvrzením, že jeho děd se v období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 neprovinil proti Československé republice jakýmkoliv nevhodnými aktivitami ve vztahu k Německé říši a jejím orgánům

a institucím, nezabývaly ani zjišťováním skutečností nastíněných výše sub 63. Jak je přitom Ústavnímu soudu známo z jeho rozhodovací činnosti o jiných ústavních stížnostech týkajících se restituce majetku děda stěžovatele, jejichž výstupů se sám stěžovatel dovolával v řízení před obecnými soudy i v nynějším řízení o ústavní stížnosti, skutečnosti zjištěné o aktivitách děda stěžovatele v období po tzv. mnichovské zradě do konce druhé světové války, jakož i o jeho snaze o očištění se v období tzv. třetí republiky před počátkem rozhodného období, rozhodně neposkytují podklad ke zcela jednoznačnému a nezpochybnitelnému závěru, přičemž dostupné důkazy k této otázce prošly a prochází určitým vývojem.

67. V jiných řízeních týkajících se restitucí majetku po dědovi stěžovatele, na něž sám stěžovatel odkazoval, je přitom těmto skutkovým okolnostem věnována značná pozornost. Z jeho předchozí rozhodovací činnosti je tak Ústavnímu soudu známo, že obecné soudy v případech restitučních sporů o majetek po dědovi stěžovatele řešily (srov. zejména odůvodnění nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13, nálezu sp. zn. III. ÚS 1283/17, usnesení sp. zn. II. ÚS 18/97 ze dne 29. 9. 1999, usnesení sp. zn. II. ÚS 380/08 ze dne 10. 4. 2012 či již usnesení sp. zn. I. ÚS 180/99 ze dne 14. 1. 2000) na jedné straně kupř.:

- otázku podání dotazníku ke stanovení německé národní příslušnosti dědem stěžovatele (*Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit*) v roce 1940, jehož součástí mělo být i prohlášení, že žadatel se zná k německému lidu, a jehož podání bylo považováno za žádost o říšské občanství, na něž odkazuje i vedlejší účastník 1.;

- otázku dokladu o zamítnutí této žádosti děda stěžovatele;

- otázku dokumentu zaslání dědem stěžovatele Gestapu po konfiskaci jeho majetku ve prospěch Německé říše, v němž uvádí, že se nikdy nedopustil ničeho nepřátelského vůči Německé říši, připojení se svého bratra k tzv. Benešově deklaraci (tj. prohlášení členů starých českých rodů k nedotknutelnosti území Českého státu, jímž někteří příslušníci šlechtických rodů vyjadřovali podporu prezidentu Benešovi v období před tzv. mnichovskou zradou) označil za mladickou nerozvážnost a dokument zakončil slovy „*Heil Hitler!*“;

- otázku písemné intervence příslušníka SS, manžela sestry děda stěžovatele, v jeho prospěch;

na straně druhé pak např.

- otázku podpory děda stěžovatele po skončení druhé světové války a osvědčování jeho bezúhonnosti během války královéhradeckým biskupem, Svazem osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu;

- otázku organizace následně zakázané petiční akce ve prospěch stěžovatele po skončení druhé světové války;

- otázku označování stěžovatele jako osoby Německé říši nepřátelské v dokumentech jejích složek;

- otázku vydání osvědčení o státní spolehlivosti dědovi stěžovatele v období tzv. třetí republiky.

68. Ústavní soud má za to, že je na místě, aby jako skutkové okolnosti případu byly posouzeny i podzákonné interní předpisy příslušných státních orgánů, na základě kterých bylo o povaze majetkových nároků rozhodováno, jako například směrnice Ministerstva průmyslu ČSR (ve spolupráci s dalšími ministerstvy a Fondem národní obnovy) č. II/1-

76733/1946 ze dne 19. března 1946, vydaná z důvodů značných potíží způsobeným národním výborům při rozhodování o žádostech na vrácení majetku podle § 24 dekretu č. 5/1945 Sb. apod. (zdroj – KSPNM), jejichž znalosti je soudu k spravedlivému rozhodnutí nepochybně třeba.

69. Ústavní soud žádnou z těchto skutkových otázek sám hodnotit v nynějším řízení nemůže, neboť se jimi nezabývaly ani obecné soudy. Dokládá je však pro ilustraci složitosti případu a nemožnosti právně posoudit stěžovatelem uplatňovaný nárok bez důkladného objasnění skutkové otázky postojе děda stěžovatele k Československé republice a Německé říši v období od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945 tak, jak se manifestoval v jeho skutcích. Na něm totiž závisí správnost celé právní konstrukce obecných soudů, že vlastnické právo k předmětným pozemkům na stát nepřešlo až v rozhodném období, nýbrž ještě před ním, od níž se odvíjel i způsob rozhodnutí ve věci samé.

70. Ústavní soud tedy shrnuje, že stěžovatel v řízení před obecnými soudy vznášel relevantní skutková tvrzení, která byla pro napadená rozhodnutí kardinální, jimž však obecné soudy nevěnovaly pozornost a ani z odůvodnění napadených rozhodnutí není zřejmé, proč nepovažovaly za nutné se jimi zabývat a jak se k nim staví. Porušily tím tudíž jeho ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

71. Ústavní soud může na tomto místě pouze stručně připomenout, že požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí představuje elementární součást práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 3616/17 ze dne 27. 11. 2018 (N 191/91 SbNU 379), nález sp. zn. III. ÚS 1167/17 ze dne 31. 7. 2017 (N 134/86 SbNU 273), nález sp. zn. I. ÚS 1869/15 ze dne 29. 1. 2016 (N 19/80 SbNU 235), nález sp. zn. II. ÚS 3717/14 ze dne 21. 7. 2015 (N 133/78 SbNU 101), nález sp. zn. IV. ÚS 3782/11 ze dne 24. 7. 2012 (N 131/66 SbNU 49), nález sp. zn. I. ÚS 244/08 ze dne 19. 6. 2008 (N 114/49 SbNU 627), nález sp. zn. I. ÚS 336/2000 ze dne 22. 5. 2002 (N 61/26 SbNU 143), nález sp. zn. I. ÚS 60/01 ze dne 28. 8. 2001 (N 127/23 SbNU 227) či nález sp. zn. III. ÚS 94/97 ze dne 26. 6. 1997 (N 85/8 SbNU 287)] a že tento požadavek zahrnuje i povinnost konkrétně se vypořádat s tím, na čem soud založil svůj právní závěr [nález sp. zn. III. ÚS 1481/08 ze dne 11. 12. 2008 (N 220/51 SbNU 725)], tedy i jak vyřešil pro věc relevantní právní otázku, a reagovat na námítky účastníků řízení způsobem adekvátním jejich významu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1895/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 52/76 SbNU 717), nález sp. zn. II. ÚS 3624/13 ze dne 19. 11. 2014 (N 212/75 SbNU 379), nález sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723), nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431), nález sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691)].

72. Ústavní soud však zdůrazňuje, že tímto závěrem nijak nerelativizuje svůj dřívější závěr, že při dokazování rozhodných skutečností nelze odhlížet od toho, že k nim došlo s odstupem několika desítek let ani od toho, že je třeba vykládat je v dobovém kontextu (srov. zejména nález sp. zn. III. ÚS 107/04). Restituční nárok nelze založit pouze na tom, že některé důkazy již s odstupem času nejsou k dispozici či zcela zaniknou, a ani při vědomí všech komplikací spojených s dokazováním okolností nastalých před mnoha desítkami let nelze rezignovat na požadavek alespoň částečného prokázání skutkových předpokladů restitučního nároku (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1283/17, bod 31.).

VII. K dalším stěžovatelovým námitkám

73. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud stěžovateli vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil, nepovažoval za nutné ani vhodné vypořádávat se s dalšími stěžovatelovými námitkami, neboť by to bylo v rozporu se zásadou subsidiarity ústavní stížnosti. Stěžovatel je může nyní předložit obecným soudům v rámci dalšího řízení ve věci, a poskytnout jim tak možnost k nim přihlédnout, budou-li relevantní vzhledem k dalšímu procesnímu vývoji.

VIII. Závěr

74. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 55., 58. a 59., 62., 65., 69. a 72.

75. V dalším řízení se tak budou obecné soudy muset zabývat otázkami uvedenými výše shora sub 62. a zodpovědět je tak, jak jsou vykládány v judikatuře zdejšího soudu, a to na základě dokazování skutečností uvedených výše sub 63. Ústavní soud výsledek tohoto opakovaného řízení před obecnými soudy v tomto nálezu v žádném případě nepředvídá ani nepředesílá, ať však bude jakýkoliv, bude povinností obecných soudů jej řádně a srozumitelně odůvodnit.

76. Ústavní soud rovněž nepředjímá, jaké další právní otázky nutné pro rozhodnutí ve věci samé po zodpovězení otázek uvedených výše v bodě 62. obecným soudům vytanou. Tento nálezn proto nelze interpretovat tak, že závazně rozhodnutí ve věci samé činí závislým jen na zodpovězení otázek uvedených výše v bodě 62.

77. Vzhledem ke všemu shora uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny bylo všemi třemi napadenými rozhodnutími obecných soudů porušeno, neboť tato rozhodnutí se vyhýbají řešení otázky, která je pro správné právní posouzení věci zcela stěžejní. Oproti stěžovateli Ústavní soud nedospěl k závěru, že by napadenými rozhodnutími obecných soudů mohlo dojít k porušení i jeho práva na vlastnictví majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť na základě dosavadních výsledků řízení nelze bezpečně uzavřít, že by mu právo na vydání předmětných pozemků skutečně svědčilo. To bude předmětem až dalšího řízení před obecnými soudy, jehož výsledek Ústavnímu soudu nepřísluší nyní předesílat.

78. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, vyslovil, které ústavně zaručené základní právo stěžovatele bylo napadenými rozhodnutími porušeno a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. března 2021

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu